

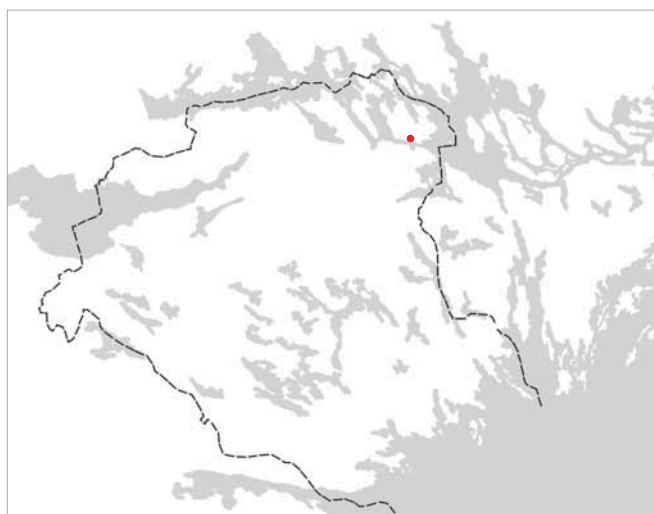
SÖRMLAND^s MUSEUM^s arkeologi

Särskild utredning

Östa

Ytterselö-Husby 7:1, Ytterselö socken, Strängnäs kommun,
Södermanlands län.

Patrik Gustafsson

Särskild utredning

Östa

Ytterselö-Husby 7:1 , Ytterselö socken, Strängnäs kommun,
Södermanlands län.

Patrik Gustafsson

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2005

© 2005 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@kuf.dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg.
Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.
Kart- och ritmaterial: Patrik Gustafsson och Markus Johansson
Omslagsbild: Södermanlands län. Utredningsområdets geografiska läge
markerat med röd punkt.

Där inget annat anges har den digitala Fastighetskartan, respektive Gröna
kartan (GSD) för Södermanlands län använts som underlag.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande 97.0350.

Nyköping 2005

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 5

Syfte och metod 5

Syfte
Metod

Landskap 5

Natur
Kultur

Beskrivning av den särskilda utredning 6

Objektsbeskrivningar
Registrerade lämningar

Sammanfattning 9

Referenser 9

Arkiv

Administrativa uppgifter 10

Bilagor 11

1. Schakttabell
2. Anläggningsregister
3. Utdrag ur Digitala Fastighetskartan (GSD) med utredningsområdet och registerade lämningar. Skala 1:10 000.
4. Utdrag ur detaljplan. Utredningsområdet, objekt och schakt utmarkerade. Skala 1:2 000.
5. Schakt med anläggningar i plan. Skala 1:100.

Figur 1. Översiktskarta över Södermanlands län med kommuner, större orter, vägar och angränsande län. Utredningsområdets geografiska belägenhet är markerat med röd kontur. Skala 1:800 000.

Utgångspunkt

Sektor arkeologi vid Sörmlands museum har under perioden 030624–030626 utfört en särskild utredning. Utredningen utfördes med anledningen av att området avsågs detaljplaneläggas. Föreningen Solåkrabyn planerade att anlägga gruppbofäder för förstånds-handikappade samt ett antal medarbetarvillor inom fastigheten Ytterselö-Husby 7:1. Ytterselö socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län (se figur 3).

Ansvarig för kostnaden var Föreningen Solåkrabyn. Beslut i ärendet var fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kap 11§ Lagen (1988:950) om kulturminnen mm (1st dnr: 431-13241-2002).

Ansvarig för den särskilda arkeologiska utredningen var Patrik Gustafsson som också har sammanställt föreliggande rapport. I fältarbetet deltog även Lars Norberg.

Syfte och metod

Syfte

Målsättningen med den särskilda utredningen var att, i enlighet med 2 kap 11§ i Lagen (1988:950) om kulturminnen mm., fastställa om det förekommer fornlämning inom det ovan rubricerade utredningsområdet. Den särskilda utredningen skulle även ge en fördjupad bild av fornlämningsbeståndet samt utgöra ett beslutsunderlag för länsstyrelsens handläggning av ärendet.

Metod

Den särskilda utredningen var uppdelad i två steg. I utredningens *etapp 1* utfördes en genomgång av Fornminnesregistret över Ytterselö socken (FMR) med tillhörande Ekonomisk karta (Stallarholmen 10H 6f) och den Topografiska kartan (Strängnäs 10H NO). Ytterligare kartmaterial har utgjorts av Fastighetskartan (GSD), Jordartskartan (SGU) och Häradskartan 1897-1901 (RAK J112-74-15). Vidare utfördes ett rektifierat historiskt kartöverlägg av Markus Johansson (Sörmlands museum), baserat på kartor över Östa och Valla från 1719 och 1720 (LMS C98-41:1 och C98-36:1). Uppgifter om lösfynd har studerats i Översiktsdatabasen (SHM).

Genomgången av arkiv- och kartmaterialet gjordes för att få en uppfattning om förutsättningarna för förhistorisk och historisk bebyggelse samt för att påvisa indikationer på fornlämningar inom området.

Därefter utfördes en inventering av det här aktuella utredningsområdet samt en besiktning av tidigare registrerade fornlämningar och kulturlämningar. Under inventeringen konstaterades lämpliga lägen för eventuella förhistoriska boplatser och/eller aktivitetsytor.

Etapp 2. Inom övriga konstaterade enskilda objekt (potentiella boplatser och/eller aktivitetsytor) grävdes 25 sökschakt med hjälp av grävmaskin. Schaktens längd varierade mellan 9 och 25 meter och var cirka 1,5 meter breda. Djupet varierade mellan cirka 0,25-0,50 meter. Sökschakten grävdes ned till av kultur opåverkad mark. Syftet med sökschaktningen var att spåra ovan mark ej synliga fornlämningar i form av fynd och/eller anläggningar.

Samtliga sökschakt mättes in digitalt. Påträffade anläggningar beskrevs i text och dokumenterades i plan- och profil på ritfilm i skala 1:20. Under utredningen utfördes fotodokumentation med hjälp av digitalkamera

Landskap

Natur

Utredningsområdet var beläget strax nordväst om Stallarholmens samhälle på den södra delen av Selaön, belägen i Mälaren. Utredningsområdets södra delar utgjordes av ett skogsbeväxt berg. De norra delarna bestod till övervägande del av åkermark med några mindre trädbeväxta impediment. I den östra delen återfanns nutida bebyggelse. Utredningsområdet låg cirka 10-30 meter över havet.

Kultur

Inom området för den särskilda utredningen återfanns två sedan tidigare registrerade lämningar i form av stensättningar (Ytterselö 151:1 och 185:1). Båda fornlämningarna återfanns i utredningsområdets södra del och är belägna på krön och i avsats på skogsbevuxna bergspartier. Selaön är mycket fornlämningstät och i närområdet återfinns ett flertal fornlämningar, främst i form av gravar och gravfält. Cirka 250 meter sydväst om aktuellt utredningsområde ligger till exempel storhögskomplexet Östa hage (Ytterselö 198:19). I ett vidare perspektiv kan de stora gravfälten vid Åsa omnämnas, till exempel Ytterselö 123:1, belägna norr om det här aktuella utredningsområdet (FMR). Vidare skall det enligt Översiktsdatabasen (SHM) ha påträffats en bronsnyckel i form av ett lösfynd från yngre järnålder i närheten av Östa (SHM inv. nr. 21382; se även Anderbjörk, J. E. 1934, s. 34). Nordöst om och i anslutning till utredningsområdet återfanns en äldre lertäkt tillhörande ett tegelbruk, beläget sydöst om utredningsområdet och strax öster om Stallarholmen samhälle.

I områdets östra delar återfanns bebyggelse i form av en stor lada, olika ekonomibyggnader samt boningshus. Vid en tidigare gjord besiktning utförd av länsstyrelsen (2002-05-27) uppmärksammades en ladgrund i områdets östra del (1st dnr 431-546-2002). Vid kart- och arkivstudien kan, den av länsstyrelsen tidigare påträffade ladgrunden, eventuellt beläggas på en karta från 1719 (objekt 2). Denna bebyggelsegrund kan utgöra en

lada tillhörande resterna av gården Östa som återfinns utmarkerad på det äldre kartmaterialet (se objektsbeskrivning). I övrigt utgjordes utredningsområdet på 1700-talet främst av skog och betesmark samt lite åker (se figur 2).

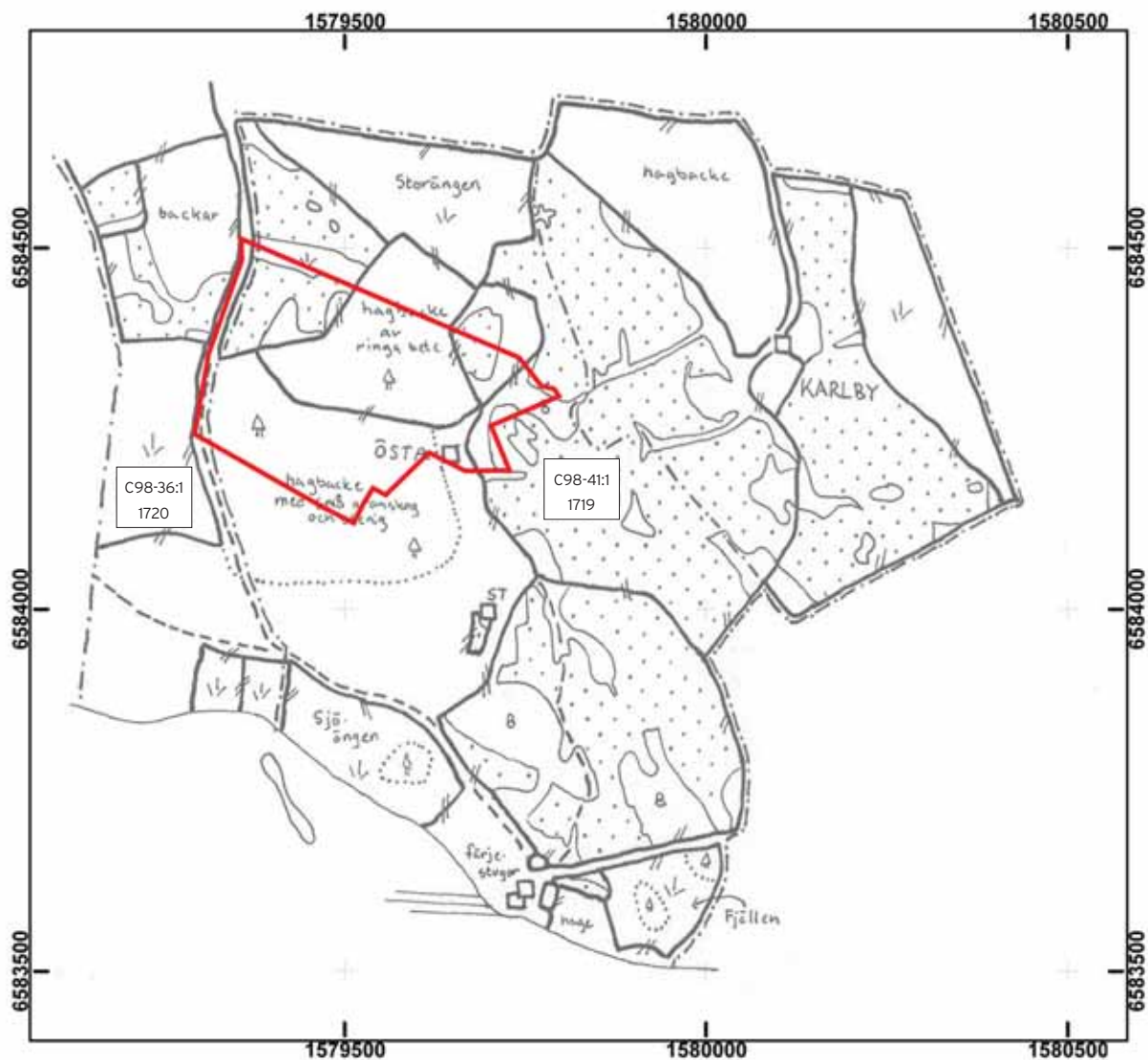
I Ytterselö socken har ett fåtal arkeologiska undersökningar tidigare utförts. Främst har de arkeologiska insatserna bestått av mindre utredningar och förundersökningar, främst i socknens norra och östra delar (Brunstedt, S. 1989, Hermelin, O. 1998, Ljung, J-Å. 1989 och Matthing, O. 1995). Cirka 200 meter nordöst om aktuellt utredningsområde, utförde UV-Stockholm en arkeologisk förundersökning av RAÄ192 (Ytterselö socken) inom fastigheterna Husby 7:35 och 7:36 inför

en planerad husbyggnation. Fem boplatsanläggningar och en grav utan överbyggnad påträffades. Förundersökningsområdet utgjordes av en 140 m² stor yta (Appelgren, K. & Evanni, L. 1993, s. 34).

Beskrivning av den särskilda utredningen

Objektsbeskrivningar

Objekt 1. Boplats. (X6584393,39 Y1579455,66). Vid inventeringstillfället påträffades ett lämpligt boplatsläge, centralt beläget inom utredningsområdet i åkermark.

Figur 2. Rektifierat historiskt kartöverlägg från 1719 och 1720 över utredningsområdet. Kartritning: Markus Johansson. Skala 1:10 000.

Figur 3. Utdrag ur Gröna kartans blad (GSD) Strängnäs 10H NO med utredningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

Resultattabell

Objekt/RAÄ nr	Kategori	Källa	Ruta/Schakt	Status	Åtgärdsförslag
1	Boplats	Sökschakt	S4, S5, S6, S8, S9, S10	Fornlämning	Förundersökning
2	Ladgrund	Inventering		Ej fornlämning	Ingen åtgärd
3	Väg	Inventering		Ej fornlämning	Ingen åtgärd
Ytterselö 151:1	Stensättning	FMR/Inventering		Fornlämning	Förundersökning
Ytterselö 185:1	Stensättning	FMR/Inventering		Fornlämning	Förundersökning

Förkortning

FMR: Fornminnesregistret, Sörmlands museums arkiv

Ytan utgjordes av en flack platå belägen norr om ett bergsparti. Platån sluttade åt dalgången norr därom samt åt väster och i viss mån åt öster. Vid sökschaktningen kunde boplatsläget bekräftas genom att ett hårdflak (A15), 5 stolphål (A2, A8-A9, A14 och A16) och 10 hårdar (A1, A3-A7 och A10-A13) framkom i 6 olika schakt (S4-S6 och S8-S10) inom denna yta (se bilaga 1, 2, 4 och 5). Objektet är inte avgränsat. Fornlämning.

Objekt 2. Ladgrund. (X6584196,05 Y1579688,09). I utredningsområdets sydöstra del noterades en husgrund, cirka 12x5 meter stor och cirka 0,4-0,5 meter

hög i form av en syllstensram. Stenarna var huggna och enstaka tegelpannor av yngre typ syntes i ytan av husgrunden. Troligen rör det sig om en ladgrund som kan ha utgjort en del av Östa gård utmarkerad på figur 2. Inga andra bebyggelserester kunde identifieras vid inventeringstillfället. Ej fornlämning

Objekt 3. Väg. (X6584336,93 Y1579401,40). En mindre övergiven bruksväg påträffades i zonen mellan skog och åker i den centrala delen av utredningsområdet Vägen var belägen cirka 40 meter norr om Ytterselö 151:1 i öst-västlig riktning. Den utgjordes av en väg-

Figur 4. Vy mot sydväst över objekt 1 under schaktningsarbetet. Foto: Lars Norberg 2003, Sörmlands museum.

bank cirka 0,4 meter hög, 1,5-2 meter bred och cirka 50 meter lång. Traktorspår kunde skönjas i ytan och därmed kunde inte objektet anses vara övergivet. Ej fornlämning

Registrerade fornlämningar

Ytterselö 151. Stensättning med rund form i plan, belägen på nordvästra änden av bergås i nordvästlig sluttning som angränsar till igenväxt hagmark. Stensättningen var cirka 10 meter i diameter stor och 0,4 meter hög. Talrika stenar, cirka 0,3-0,4 meter stora, delvis överväxt med förna. Kantstenar, cirka 0,4-1 meter stora och 0,2-0,4 meter höga. Bevuxen med småträäd (FMR).

Ytterselö 185. Stensättning med rund form i plan, belägen på krönet av ett berg i barrskog. Stensättningen var cirka 8 meter stor och 0,4 meter hög. och överväxt av mossa med talrika stenar i ytan, cirka 0,2-0,4 meter stora. Välbevarad kantkedja i norr och söder. Stenarna var i många fall kantställda, cirka 0,5-0,8 meter stora. I östra kanten ett stenblock, cirka 2x 1,2 meter stor och 0,5 meter hög. I norra delen återfinns en grop, cirka 1 meter stor och 0,3 meter djup. Bevuxen med träd (FMR).

Sammanfattning

Under den särskilda utredningens etapp 1, påträffades inom det aktuella utredningsområdet sammanlagt 3 objekt. Objekt 1 utgjordes av ett boplatsläge, som utifrån dess topografiska läge samt närhet till tidigare registrerade fornlämningar bedömdes som lämpligt läge för en boplats. Objekt 2 och 3 utgjordes av en ladgrund och en väg, från historisk tid. Inom utredningsområdet öppnades sedan 25 sökschakt upp och inom objekt 1 påträffades 11 härdar och 5 stolphål. Därmed kunde boplatsläget bekräftas. I övrigt påträffades inget av antikvariskt intresse.

Resultatet redovisas i Resultattabell samt i bifogade bilagor. Beslut om vidare åtgärder fattas av länsstyrelsen i Södermanlands län.

Referenser

Anderbjörk, Jan Erik. 1934. *Selaön under förhistorisk tid*. Särtryck ur Södermanlands hembygdsförbunds årskrift 1934. Strängnäs.

Appelgren, Katarina & Evanni, Louise. 1993. *Husby*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ192. Husby 7:35 och 7:36, Ytterselö socken, Strängnäs kommun, Södermanland. *Riksantikvarieämbetet. Rapport. UV-Stockholm 1993:34*. Stockholm.

Brunstedt, Solveig. 1989. *Tuna 23.1, Ytterselö socken, Södermanland. Rapport. Riksantikvarieämbetet*. Byrån för Arkeologiska Undersökningar. Stockholm.

Digitala fastighetskartan (GSD). *Geografiska Sverigedata. Fastighetskartan med höjdkurvor. Södermanlands län*. Lantmäteriet. Gävle.

Gröna kartan, Södermanlands län. *Geografiska Sverigedata (GSD). Kartförlaget 1996*. Gävle.

Gröna kartan. *Topografiska kartan. Strängnäs 10H NO*. Skala 1:50 000. Lantmäteriverket. Gävle 1990..

Hermelin, Olof. 1998. *Brösicke-Sursa på Ytterselö*. Ytterselö socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Särskild utredning. *Arkeologiska meddelanden 1998:6. Sörmlands museum*. Nyköping.

Informationssystemet om fornminnen (FMIS), Aspö socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. Riksantikvarieämbetet. Datauttag 20050826.

Ljung, Jan-Åke. 1989. *Fornlämning 119 och 120. Ytterselö-Norrtorp 3:40, Ytterselö socken, Södermanland. Rapport. Riksantikvarieämbetet*. Byrån för Arkeologiska Undersökningar. Stockholm

Matthing, Ola. 1995. *Arkeologisk utredning inför planerad dragning av jordförlagd elledning*. Ytterselö socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län. *Södermanlands museum. Kulturmiljöavdelningen. Rapport 1995:27*. Nyköping.

Sveriges Geologiska Undersökning (SGU). Jordarts-kartan ser. Ae nr 60, 10H Strängnäs NV. Skala 1:50 000. 1984. Uppsala.

Arkiv

Lantmäteriet i Gävle. *Lantmäteristyrelsens kartarkiv (LMS)*

Geometrisk avfattning, akter C98-41:1 och C98-36:1.

Rikets allmänna kartverks kartarkiv (RAK)
Häradskartan 1897-1901 (RAK J112-74-15)

Statens historiska museum (SHM)

Översiktsdatabasen, Ytterselös socken, Södermanlands län.

Sörmlands museums arkiv (SMA).

Ekonomisk karta över Sverige i skala 1:10 000. Stallarholmen 10H 6f. (Fornlämningsöversikten) Skala 1:10 000. Lantmäteriverket, Gävle 1980.

Riksantikvarieämbetets Fornminnesregister (FMR). Ytterselö socken, Södermanlands län.

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie:

Arkeologiska meddelanden 2005:08

Södermanlands museums dnr: KUS03090

Länsstyrelsens dnr: 431-13241-2002

Tid för undersökningen: 030624–030626.

Personal:Patrik Gustafsson och Lars Norberg.

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige i skala 1:10 000. Stallarholmen 10H 6f. Upprättad av Rikets allmänna kartverk.

Förundersökningsområdets sydvästra hörn:

X 6584119 Y 1579014 (SV)

Koordinatsystem: Rikets.

Höjdsystem: Rikets

Utredningsområde: Extensivt; 107 852 m², Intensivt; 565 m².

Dokumentationsmaterial förvaras i Sörmlands museums arkiv.

Bilagor

1. Schakttabell

Schakt	Storlek (m)	Djup (m)	Anl.	Objekt	Terräng/Lagerföljd	X	Y	Z
1	1,5x10	0,40			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584326,61	1579561,76	19,51
2	1,5x22	0,40			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584336,39	1579527,27	18,83
3	1,5x18	0,30			Åkermark. 0,10 förna sedan sandiglera	6584333,27	1579490,20	20,00
4	1,5x20	0,30	1	1	Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584352,68	1579442,00	19,00
5	1,5x22	0,40	2-5	1	Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584358,11	1579401,54	18,30
6	1,5x17	0,30	6-8	1	Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584360,29	1579526,46	18,45
7	1,5x25	0,30			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584366,80	1579496,86	18,56
8	1,5x11	0,30	9 & 16	1	Åkermark. 0,10 förna sedan sandiglera	6584383,91	1579462,50	16,75
9	1,5x10	0,30	10-13	1	Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584398,71	1579411,99	15,74
10	1,5x15	0,30	14-15	1	Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584405,23	1579387,83	15,67
11	1,5x9	0,30			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584412,70	1579361,48	15,36
12	1,5x10	0,40			Åkermark. 0,10 förna sedan lerig morän	6584365,72	1579349,67	15,58
13	1,5x12	0,40			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584352,41	1579332,02	14,42
14	1,5x10	0,50			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584322,25	1579320,89	12,65
15	1,5x10	0,40			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584287,20	1579317,76	12,62
16	1,5x19	0,40			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584444,54	1579375,47	15,37
17	1,5x20	0,40			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584443,34	1579423,30	13,49
18	1,5x14	0,50			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584449,86	1579468,11	13,27
19	1,5x12	0,40			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584442,62	1579505,32	13,02
20	1,5x12	0,40			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584425,45	1579541,43	13,62
21	1,5x13	0,40			Åkermark. 0,10 förna sedan lera	6584403,18	1579567,10	15,02
22	1,5x10	0,40			Åkermark. 0,10 förna sedan siltig morän	6584382,81	1579596,97	15,73
23	1,5x12	0,25			Åkermark. 0,10 förna sedan siltig morän	6584371,49	1579641,92	15,57
24	1,5x9	0,25			Åkermark. 0,10 förna sedan siltig morän	6584339,85	1579648,85	18,46
25	1,5x5	0,25			Åkermark. 0,10 förna sedan siltig morän	6584331,03	1579667,45	18,00

2. Anläggningsregister

Anr	Typ	Form (plan)	Storlek (m)	Utseende/Fyllning	Schakt	X	Y	Z
A1	Härd	Oval?	1x1,4?	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S4	6584352,93	1579436,49	18,71
A2	Stolphål	Oval	0,3x0,4	Brungrå humös silt. Väl avgränsad.	S5	6584357,34	1579401,51	17,92
A3	Härd	Rundad	1x1	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S5	6584357,18	1579399,81	17,89
A4	Härd	Rundad	0,5x0,5	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S5	6584357,60	1579398,75	17,90
A5	Härd	Rundad?	1x1?	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S5	6584356,51	1579397,90	17,91
A6	Härd	Rundad?	1,5x1,5?	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S6	6584360,20	1579529,60	18,13
A7	Härd	Oval?	2x?	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S6	6584360,75	1579521,51	18,15
A8	Stolphål	Rundad?	0,5x0,5?	Brungrå humös silt. Väl avgränsad.	S6	6584361,99	1579522,30	18,14
A9	Stolphål	Rundad	0,5x0,5	Brungrå humös silt. Väl avgränsad.	S8	6584382,56	1579465,99	16,55
A10	Härd	Rundad?	0,6x0,6?	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S9	6584406,39	1579399,30	15,53
A11	Härd	Rundad	1x1	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S9	6584400,88	1579403,73	15,52
A12	Härd	Rundad	0,3x0,3	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S9	6584401,89	1579401,97	15,54
A13	Härd	Rundad?	0,5x0,5?	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S9	6584400,91	1579401,30	15,55
A14	Stolphål	Rundad	0,3x0,3	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S10	6584404,69	1579389,67	15,37
A15	Härdflak	Oval?	5x?	Sotig lera med skörbränd sten i ytan	S10	6584405,81	1579385,58	15,36
A16	Stolphål	Rundad	0,3x0,3	Brungrå humös silt. Väl avgränsad.	S8	6584382,75	1579465,30	16,56

